

Bhibh̄ ka m̄sali kusu
beyo ka Inguli
K̄itab̄ ka Miki wa kalasi

Bureau de Promotion des Ecritures Saintes SIL-ECG

Et Projet de Traduction de la Bible et d'Alphabetisation en

Lika

Territoire de Wamba

République Démocratique du Congo

2007

Ce livre a été adapté avec le conseil technique
de la coordination locale du
Programme National Multisectoriel de Lutte contre le SIDA

PNMLS / HAUT-UELE

Langue : **Lika**

De la République Démocratique du Congo

Titre en Français : L'histoire de Kande, Livre de l'étudiant

Traduit par : Kamenabake Jean Pierre, Edouard Bakaato,
Asumani Therese, Rigobert Ndimbo, Dominique Banotanea
et le Projet Lika

Illustrations : MBANJI Bawe Ernest

Ce livre a été traduit et produit pendant l'atelier sur le SIDA
tenu à Ibambi/RDC en Juillet 2007

Nos remerciements s'adressent à l'équipe technique:

Mutupo B. Kokyakake, Kama Olea et Sunolide Nguway

Et à l'équipe de facilitateurs: Freddy Mozungu et Gratien Sindani

Texte extrait de L'histoire de Kande, Manuel du Facilitateur

© SIL Africa Area 2005

Version originale des histoires de Kande, Livres 1-5

© Shellbook Publishing Systems (www.shellbook.com)

2004. Utilisée avec autorisation.

Cet ouvrage a été publié grâce à l'aide financière de :
Ecumenical HIV/AIDS Initiative in Africa
Programme of the World Council of Churches
Et SIL Int.

© Bureau de Promotion des Ecritures Saintes, SIL-ECG
Et Projet de Traduction de la Bible et d'Alphabétisation en

Lika, RDC 2007

Imprimé à Ibambi/RDC, Copies test, 10

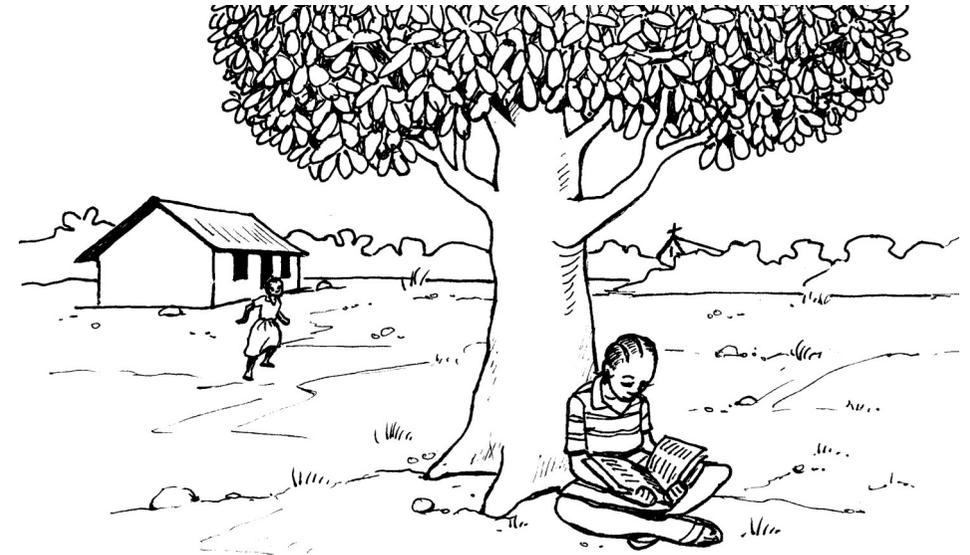
Bodhikidi ka amaki Inguli

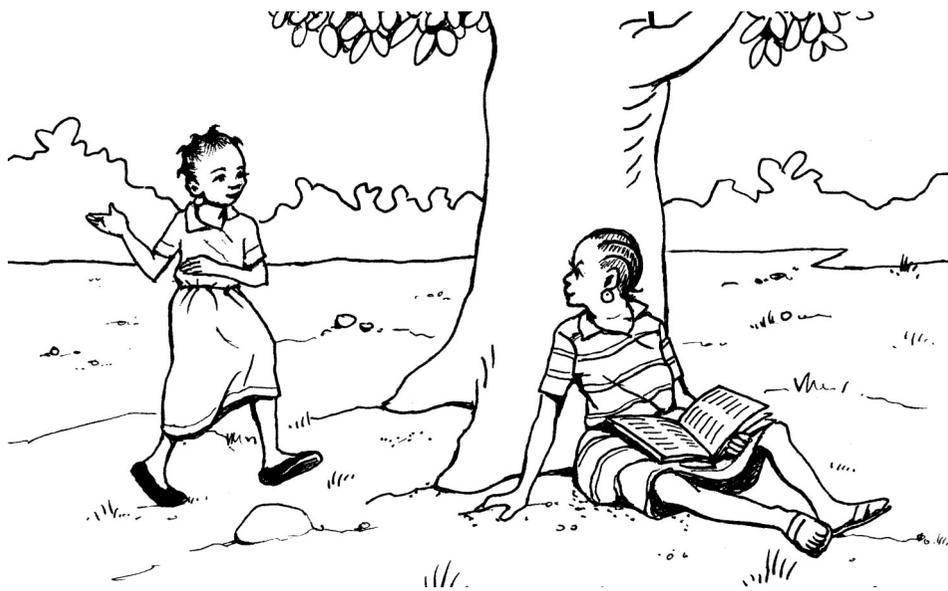

Ka mulibo, Inguli ibe na Atungbuwa bavanana. Kumbuso wa masye makede babakata miki. Lisyε limoti, livanza kabε osilyono kusili wa sibbakaso niso Inguli apaga ndi kugbe.

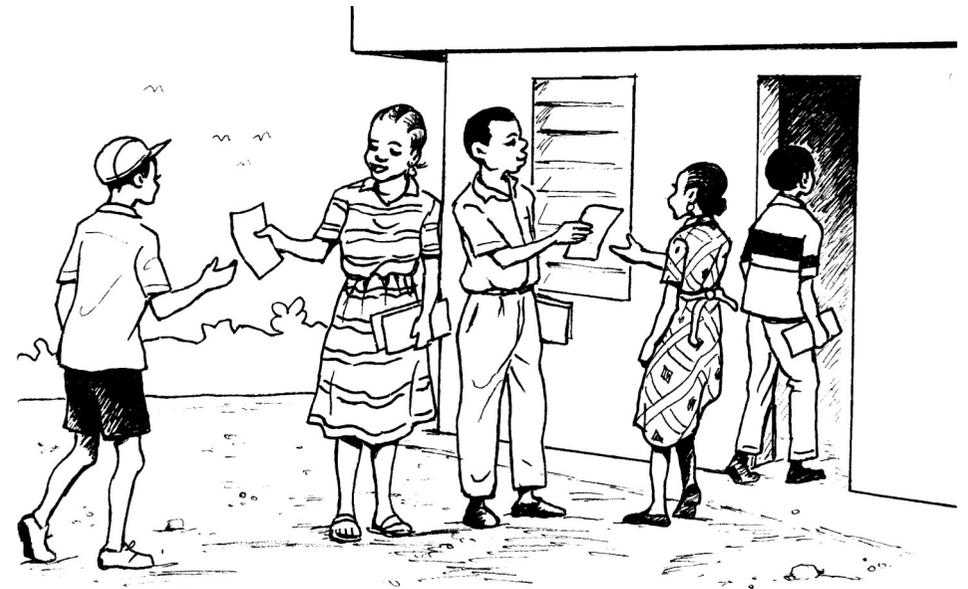
Inguli abikya be: «Kabundeli, tabhibhaga ndi babhibhe ibusu na mama wanε.»

Egyogoni ambeyi ndi iyi miki kugbe ngbingo nino abhaki ibe na amaki bokwo ndi mino, abikya be: «Mama ibe na Bhabha bezongini imi! Luki limoti, bakiko mbeyi ndi bata ka obili aka, nakaina abhe bakwanana bi kogwo magyagya na ibusu!»

Lisye limoti, Inguli a ndi mukuliko kusili wa sibhukuso, anatangula kitabũ. Bapabasi, musika wa mamaki nino miki yi odhoku wa mbangu, abikya Inguli be: «Ya Inguli! Ya Inguli! Numukoni bamama bemoti bene ni banabikya be mama ana bodhikidi. Isi yi piye ni iki?» Inguli asikisyo be: «A abhe natũ kaibho mika mama!» Kũwa wa abikya Bapabasi be: «Taga neki mbeyi ka musengi, tukoniku binza na mama. Tapikiti tini mbeyi ika ni wani no adikya kadhwe.»

Inguli ibũ na Atungbuwa bamakagatũ ndi goni bambanzũ kosingyoku silyono. Bibhagatũ ndi goni ikani bowonisili bodhukuto goni na makpamũka masi nimo okwononi ka musilyoni. Bagyaga ndi kekele yasi kautikisyo bawanza.

Ngbingo wagogo, bawanza basimaga be ayanza kosyeneniso kobhulyo yiwoniso lilakũ kabũ.

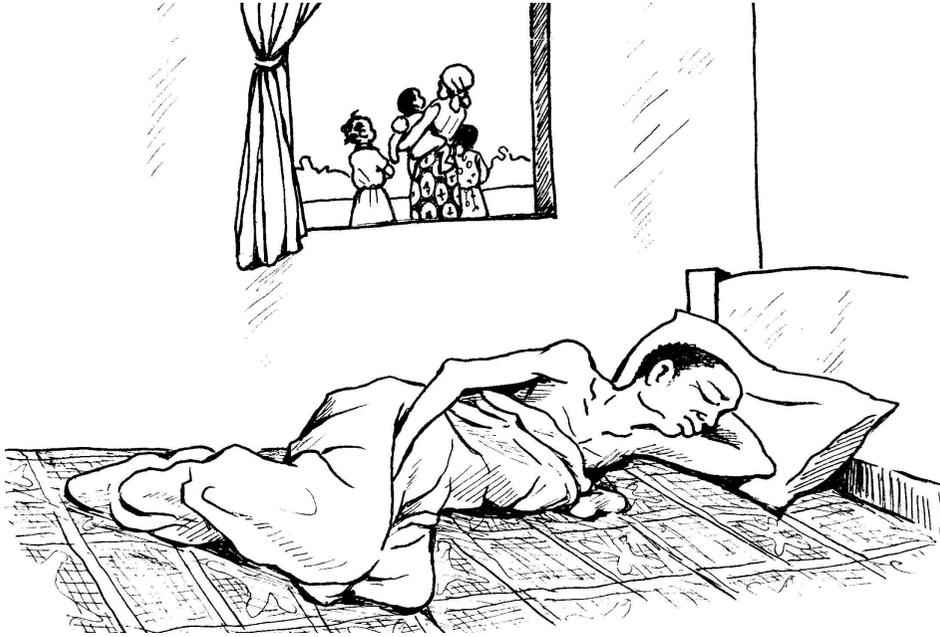
Atungbuwa abikya bawanza be ibũ na Inguli bakanana ndi be bakakwananigũ kosilyono kambwa abhe bagyi ndũwa na kaibuulyo lugo kabũ.

Kabunginayi apanga ndi kobungusyogo lundu na koikosogo matwi dhidhidhi nimo bakwanana ndi kowonisilo ngingo wo silyono. Obungusyogo ndi bakitaba bayikekeke ka lisasa kabu katambalaga bingbanganya beyo bakwanana mino kanyika batutu ba Sida na kautuka batu bo kolobu ya Sida.

Ibu basi baba biga mbangu ka masengi na batoto ni banoyukumo bifuko-fuko. Niyu badhwe ka masengi, bamamaba beyo ka Kabunginayi, Egyogoni na mamaba yi nino mulukuyi beyo ka Odokudi bakana batoto, bodhoku, bakungulo amaba bikululu. Amaba udhokiso, ubikya be: «Wosoni manzina mapu, obhonu imumbisi mbeyi.» Ukpumyo kunzi. Bapabasi amuso amaba be: «Ye ma, wata na bodhikidi madongoni beyo bambanzu bomino kabikya?» Amaba ibhiso maboku ka mama abikya be : «Livananza kusu itanda tu!»

Kɛwa wa, Egyogoni, miki wa byanga bikwanganya abikya be: «Nakaaga kabikyaga na bhabha likramuka nilo.» Luki limoti amaki agwi kabokako apakya ni kegɛ gatɛgɛ madhwe ka mupumi, abikya be: «Abhaka akaibho ngala mikami, masa oyukumi mbeyi.» Egyogoni bapaga ndi kopilimono ibɛ na abhaki kɛgbe, luki limoti kikogigɛ ndi bata na magyagya kye amaki a kɛwa ndi kapakyaga kadhwe kɛ abhaki ikogo ndi mino. Bongbingo bi nibo basi, abhabɛ ikogo ndi wakanga aka masye masi ni kegɛ kagya luki. Nzayi a ndi ni asyini kɛgbe ni kegɛ bata nongu begeyo. Kaniyo, livanza kaki lasi kegɛ ndi bata na magyagya kobhulyo kaki.

Kumbuso wa masye makede, Bapabasi arɛnga ndi ligubho, kamamulaga bambanzɛ na kauwonisilo. Kɛso wa kipá kaki na magyagya, utundulogo ndi bambanzɛ kaɛkana binza bakpeki-kpeki kobhulyo ya Sida. Kolipyagɛ ndi, ita muwonisili wakinisoniso ka mugi kabɛ. Bambanzɛ bakpɛ bodhogoku ndi ka musilyoni kaki.

Mbókà bemoti wa musilyoni asilyo ndi Inguli, abikya be: «Takapa ambe ibunu na bamamakà tisingyoniku kauwonisilo bambanzà beyo bakwanana mino kanyika Sida. Tobi kapa be iwe na bamamakà wikoni bowonisili. Wani wagoḡo ibho binza likpamuka kugu wa SIDA? Ibunu basaa mibhagatà katangalaga. Bambanzà budhingi bakaibho be mibhogotà likpamuka kugu wa batutà ba Sida na Sida mombukwana dhaki.» Inguli na bamamaki, bobingisyo ndi kaında ka musilyoni mi nimo.

Lisye limoti, Inguli aga ndi ka soko, aranga ndi kaubikyaga bawayi dhaki be amaki akawa buwobhi kabakata. Luki limoti mawanza bemoti nino a ndi kamakana ni ananzina beyo, atibha bikye kye kye abikya be: «Miki yi nino kunu bakabakata no iko banà na SIDA abhe obhonu goni!»

Luki limoti, Inguli kibhagu ndi isi ya likpamuka li nilo, abikya be: «Bhabha kegù iyi na Sida, himbeyi!» Bawayi dhaki babikya be: «Wokobyenitogu iwe manzina ka mawanza yi nino!»

Niyo Inguli iga ka m̄sengi, amuso amaki n̄ bhiti be: «Ye ma, alingun̄ be bhabha ana SIDA? Ibikya n̄ baka, na k̄wa muko mudhingi, wokobongonit̄ḡ kebikya, kikiliki!»

Amaki anda kusili, Inguli ibho lingun̄ be amaki a ndi kagama, amaki asikisyo be: «Alingun̄ Inguli, abhak̄ ana SIDA! Luki limoti na no kumbu kye ukoni bi ka bak̄ambe ni imi se n̄ nakwanana bi kaubikya!»

Niyo Inguli ukana beyo, ar̄nga kabikya be: «Bhabha kokwo tagya ibusu b̄ni? Obili kusu ika b̄ni?»

Amaki asikisyo be: «Kunzi katisiḡ.» Ib̄ basi baba bagama ndi bindi.

Kumbuso wa masye makede, kanisa ya mugi mi n̄m̄o alikya ndi musilyoni mudhingi kowonisilo bopisi bayinyika Sida. Bowonisili na bambanz̄ n̄b̄o ba ndi na m̄sasa kākana, bodhoku ndi kotukyoku ka iwili yasi. Inguli, Bapabasi na Kabunginayi bindat̄ ndi ḡni ib̄ ka musilyoni mi n̄m̄o. Bavat̄ ndi ḡni mamab̄ beyo ka Odokudi. Atungbuwa aga ḡni ndi iyi.

Lisye limoti, kumbuso wa syangasɛ bhanda simoti, Inguli abikya Atungbuwa be : « Batɛ ko Kunzi batigya ndi binza kugbe! Batikpama ndi be tadhimi tutu kabɛ. Batiwonisilo ndi beyɔ takwanana mino kaiko binza ka obili kusu, ba ndi bawayi dhosu ba lingɛnɛ. Nakibhigɛ ikani takwanana kaumigisyo iki, ka bɛnza budhingi nibɔ batigyɪya ndi.»

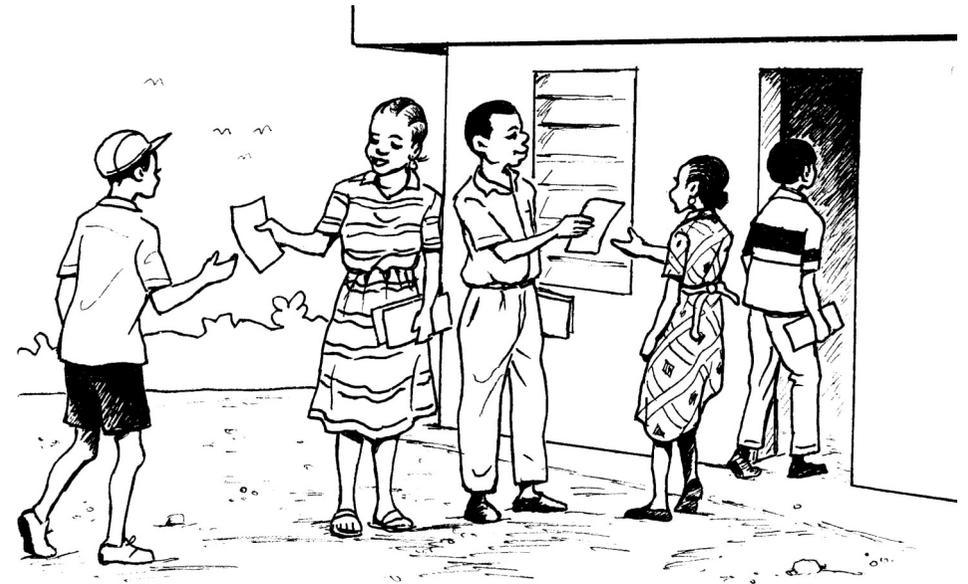
Kambwa wa ngbingo wa ndobo, abhaki Inguli okwo ndi. Bawayi na mavananza bodhoku ka kukwakɛ. Inguli apɛnga kaimuso be: «Kobhulyo iki yɔ batɛ basi bi nibana bokodhokugɛ ndi gɛtɛgɛ lisye limoti aka kanda bhabha ngbingo yi ninɔ a ndi minɔ nɔ kolobu, ni ikogo se ndi mukaka aka masye masi? Mbokɛ-mbokɛ bemoti wa kanisa aka nɔ odhogoku ndi kabimya kambwa wa kukwakɛ kaki.»

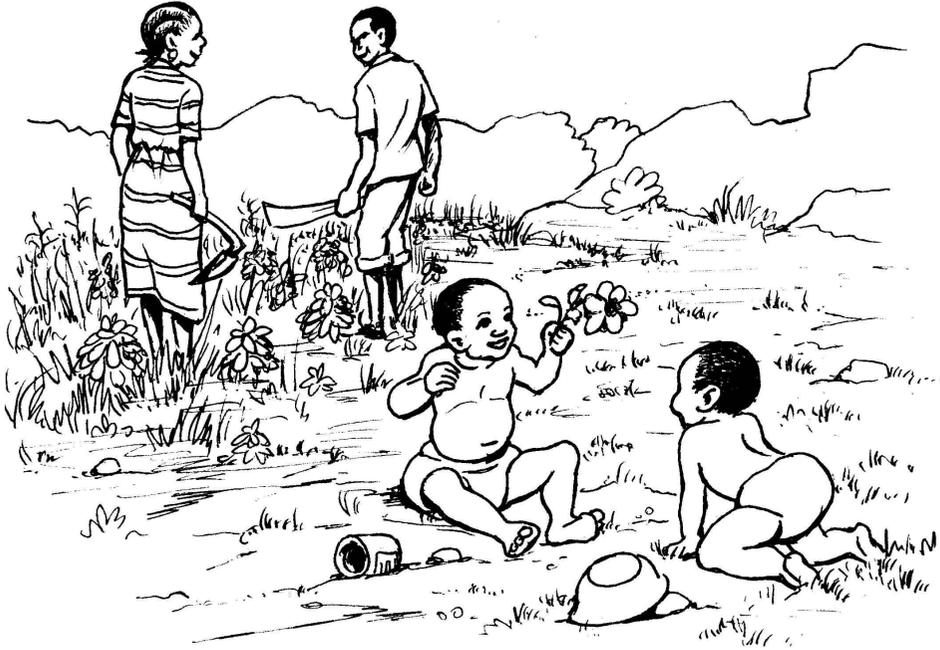
Batɛ ba mugi ka Inguli bakapa kaibho be SIDA ni iki

Kumbuso wa batimba baba, Inguli ibɛ na amaki бага ndi kobingo misa ko tutu. Kabeyo, amaki apanga ndi koyukumo yanye na goni wakupo kagbe. Kɛwa wa Inguli agwi kabokako, biko wasi kaimumbiso.

Amaki abikya be: «Ka masye mi nima, sakegɛ kaimina ngu yigya mogubho kami beyo nikogo mino kambwa.»

Inguli ikogo ndi na magyagya kamina Atungbuwa kodhoku kasingyo ka ligubo lo tiko. Bikogo ndi ibe ka ligubho wa ni mamaki Atungbuwa nino mulukuyi banazana ibe na Mukwino. Livananza lasi a ndi na magyagya. Mukwino kegbe ndi iyi na batatu ba Sida.

Inguli abikya Atungbuwa be: «Ngingo yi nino bhabha ibe na mama bokwo mino, nasimaga ndi ambe livananza kami lasi olumwogo te. Obili atbe mbeyi bata na bukpeki-kpeki aka luki limoti, mbiya wanbe takawa na bhaya.»

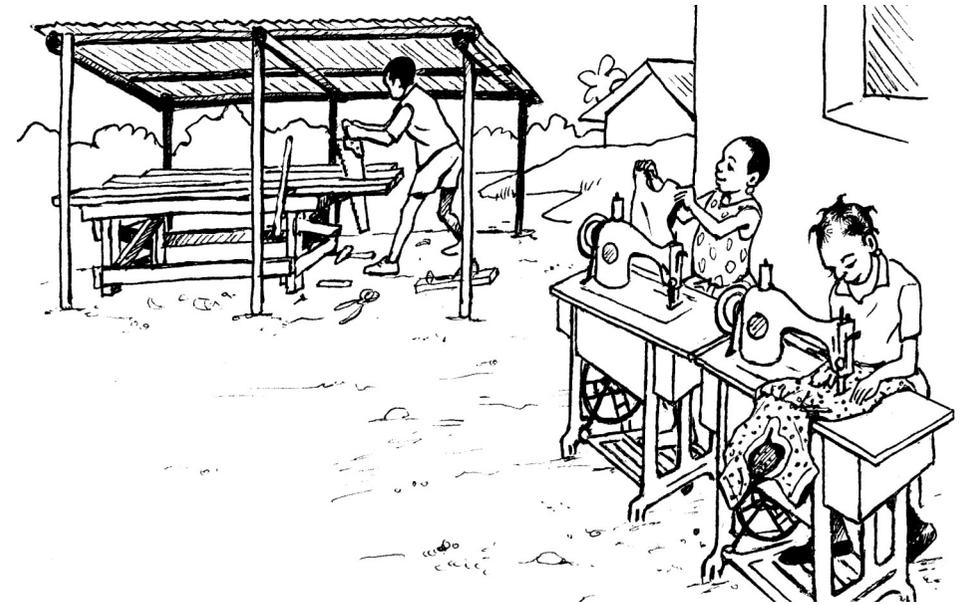
Kupakako kwa 2

Bukpeki-kpeki a asi kasisilogo aka ka livananza ka Inguli

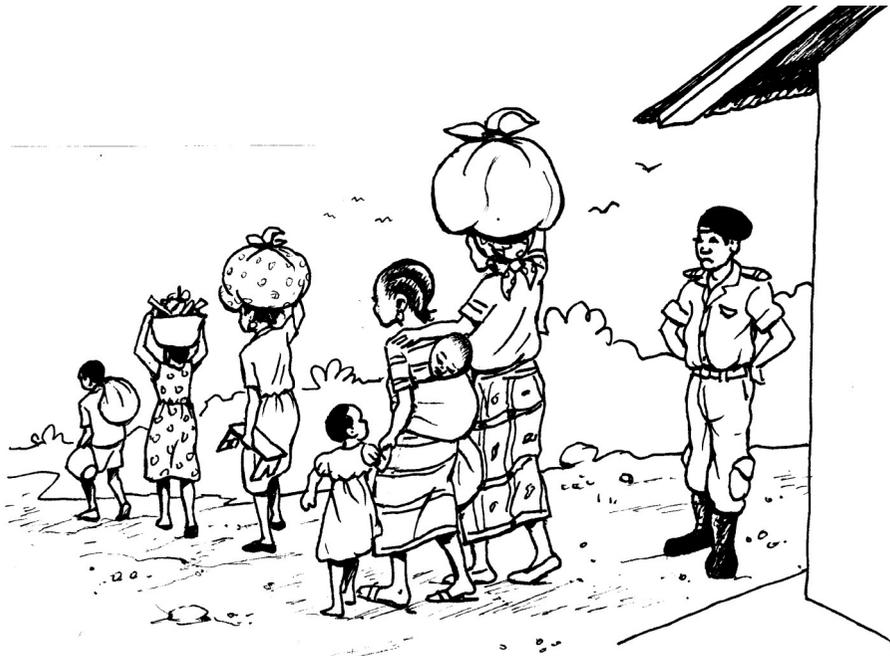

Inguli ibụ na amaki ba ndi bakikogo kusili wa sibhākuso. Mama inisoniso nzayi yanye na wakupo kugbe. Kwa wa, Inguli agwi kubokako kakingila kamomoso.

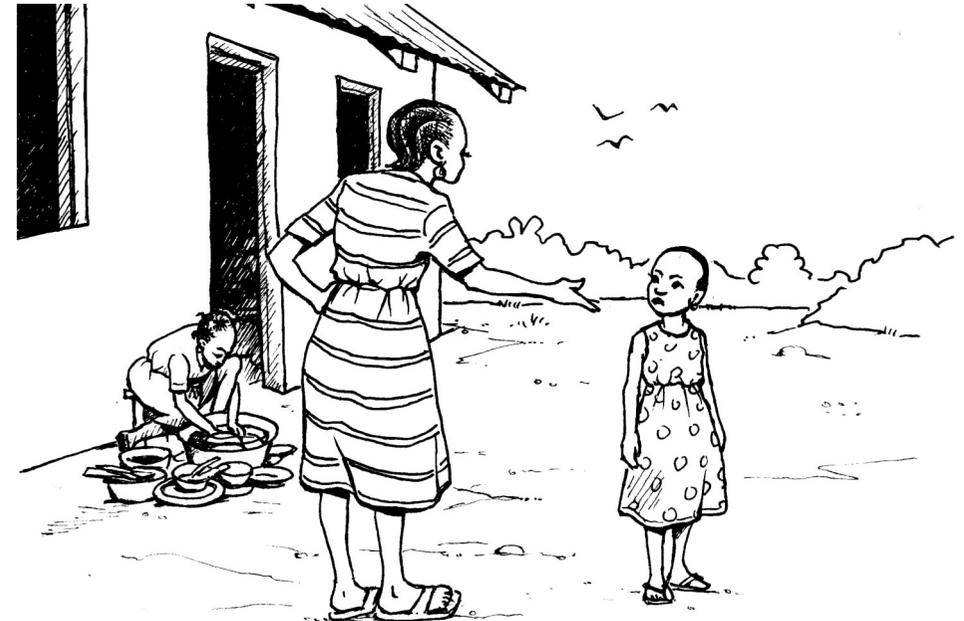

Inguli na bamamaki, gūgū Egyogoni aka, bikogo kwa ndi ka ligubho baka bilubhi ka mugi ma mbiya ka. Barabasi ibụ na Kabunginayi bibho ndi ligubho litila botu. Kanisa usilya ndi bamasini butila botu. Odokudi ibho ndi iyi ligubho la maba ka kanisa. Ka mulibo, Inguli aranga ndi kaindaga ka malumba ibụ na bamamaki boko bi na nino malaka yi. Ngbingo yi nino musunzu ko Kunzi ikogo ndi mino katangalaga Bibilia, uwonisogo ndi yigya ya mbiya ka obili kabu. Kumbuso yikede, ibụ basi ba kwa ndi bakitalya kabye obili yi nino aka no.

Lisye limoti, mamaki abhaki Inguli amakilya ndi mayu na mubhadyia. Kabikya be akawa ngbingo Inguli na bamamaki ka takya na kaasa botiko nibayo abhabu asa ndi. Inguli alya kumbu kugbe!

Mama bemoti wa kanisa amaka ndi bomiki be bindi kaiko kakaki. Mama yi nino a ndi bemoti ka bamama bi nibo busingyaga ndi ngbigo yi nino amabu a ndi mino no kolobu. Mugi ka mama yi nino a ndi ka kpolo wa kanisa buwobhi na tiko ya kanisa goni. Bomiki binda ndi kakaki na kumbuso yi Barabasi iga ndi ka kalasi. Abhabu ivilya ndi iyi ndabu na botiko bayasi.

Ngbingo yi nino, abhaki Inguli a ndi ni okwini, na amaki a ndi na mama, luki limoti kegu ndi bata nongu. Kawa wa, akanga ndi be bomiki bigugubhyi kugbe kakitaga ka bundeli.

Inguli anyakilaga ndi bamamaki bagogo ni inini be bakegu kagya ligubho na kekele. Mama apakyagatu ndi Inguli manzina mi nimo. Aranga kapamyaga na kabikya be: «Inguli, imi aka no na omonu ka ndabu ni!»

Lisye limoti, boko baba ba kanisa bodhoku kaunda livanza ka Inguli. Bemoti kabu a ndi munganga na wogogo ibhogo ndi kabhibha gini kugbe. Basingyogo ndi mama kugbe ka mogubho ma ndabu. Bodhogokuto ndi goni na malili. Bodhogoku kawa ndi bongbingo basi aka. Bugwisogo ndi magyagya kugbe na babhibhilyaga ndi babhibhu bayanzana. Inguli a ndi na magyagya kaina be amaki opungini mbeyi goni mino katibha ikekeke.

Kawa wa, niyo bigoku ka kanisa, bapaga mamabu beyo ka Inguli bomongoni ba yo tiko ya kanisa. Inguli agya goni ndi ngu kosilo kabeyo.

Bamboku ba kanisa busilya ndi pa yidhingi be biki mino kaidhidhimya. Busilya ndi malili masi mo tiko yi niyo, bakwanana ndi kalya ikani ka gabha. Baranga ndi kawa kagya ligubho lakru, binisono ndi na malili mudhingi kakitaga ka bundeli.

Atungbuwa otiwolyo ndi kadwe kɔkwakɔ Kabunginayi, mamaki Inguli, abikya ndi mino be: «Nakaında. Yagogo kabeyo, nakwananata kaibho luki.»

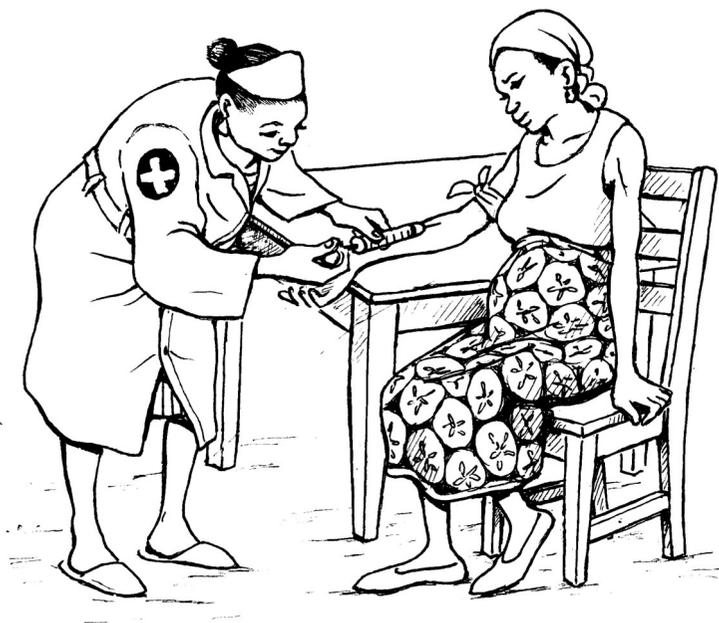
Bapabasi amatila ndi iyi be: «Imi goni nindata, yagogo ninisonota na bawayi kabeyo.»

Kɔwa wa Inguli abikya be: «Muvonito goni Egyogoni ibe na Mukwino. Ibusu na Odokudi tasikana kɔwa ibusu kanya mogubho magogo.»

Lisye limoti, Inguli a ndi kamakana munganga ni ba kanzina na amaki. Kakanaga ndi nilo ba ndi kabikya, luki limoti nilo ibho ndi a ndi be abhaki akpakanaga ndi na boko gbalı. Kinili adagba ndi batata ba SIDA ka muko wagogo.

Bhabha kegɔ ndi kaibho be ana batata ba SIDA. Kinili kabuulyogɔ ndi mama ko kolobu yi niyo. Mama adagba ndi SIDA ka bhabha, kɔwa wa miki nino ka mama akwanana ndi kadagba nino ka mama. Munganga abikya ndi mama be: «Okwononi kodhoku ka lipitala kayikpimisiso batata ba SIDA.»

Mama aga kawa ndi ka lipitala. Munganga anyo bangwa ka kubokoko. Iki yi niyo katulagisa. Mama ukana ndi mutambulagi ma bangwa kaki. Bugala bi, mama apa Inguli mongoni mo kumbu. Mama abikya ndi Inguli be akainisoniso abhe kiko na batutu ba SIDA na goni miki nino akaso wa mama batutu ba Sida badagbatu goni.

Ka ka lipitala ka, munganga apa ndi amaki Inguli sibhukaso si pa ngu na niso sibhumoniso bokolobu bayagogo. Kumbu yidhingi kye lipitala kabu kega ndi na bhukato nito odhudhulisogo muzuzula ma batutu ba SIDA.

Mama a ndi kalya kumbu kugbe kobhulyo ko mikaki nino a ndi ka mama, inisoniso na ibhukaso yani niso ubhumoniso batutu ba SIDA kadagba miki?

Mwanza bemoti wa masengi kabu ina ndi be Atungbuwa. Iyi Atungbuwa indagatu ndi bongbingo bagogo kanda Inguli. indaga ndi na mamaki nino miki yi. Mwanza yi nino abikyaga ndi Inguli be: «Tatogoni ka kanisa!»

Luki limoti Inguli anasikisyo baka be: «Kali, kega mbeyi na lisyeli nili, nana mogubho makru!»

Ɖbìlì ka Inguli na livananza kaki a ndì ka bongbingo bagogo kuso wa bukpeki-kpeki kugbe. Abhaki ibu na amaki bakwa ndi SIDA. A ndi na iyi yaruru kaubuulyogo bamamaki. Ngbingo wagogo, bakikogiga ndi no luki lilya. Luki limoti, Inguli agyaga ndi ligubho lapu kobhulyo kabu. Iyi kuru na a ndi abhe amaki miki wa wese nino amabu asa ndi.

Kolobu ka mama isisilogo ndi kavikimanaga aka. Batutu bamagalyaga ndi ka nzayi kadhwe kakwaku biita ndi mino Sida. Ibhokuso sa nzayi kaki itwa bapwayi. Inguli umuso boko ba kanisa be: «Nakwananatu kadagba SIDA beyo na mino kavivila mama yi?» Luki limoti nino a ndi manganga lugo ka ibu asikisyo be: «Kali! Waka kwananigu kadagba! Kugbe yi ne kaiko na yiminya aka.» Mama yi nino isisilogo ndi ka wonisilo Inguli bopisi bayananza bayisaliya amaki, awonisilo goni kambambilya malili manza. Katukya wa Inguli inisono ndi na maziyo kuso wa limbengi kaki.

Limbengi atumini bata

Inguli

Kumbuso wa masye makede, miki ibakata. Mama a ndi na bupo kugbe. Niyɔ Inguli abhinika miki nɔ ka mabokɛ, agama na abikya be: «Hebee! Mukwino!» Kumbuso wa masye makede aka, amaki okwo. Inguli alaka ndi miki nɔ be 'Mukwino'.

Adhungo ka mabokɛ kaki na aga kaiko na iyi ka pa yadhe kusili wa sibhakaso. Abikya be: «Sakobingisyigɛ be wiko mukwino. Iwe ni mikami katukya mbiya wanɛ.»

Bukpeki-kpeki obhedulini ka Ivananza ka Inguli

Bapabasi imuuso kawa ndi be: «Mulaku yi nino epi bi angiga asekebobo kye tasyi na iyi?» Ka mulibo, Inguli, Bapabasi na Kabunginayi bakanana ndi be bakasyiga na balaku kambwa bagyi ndawa.

Lisye limoti, Inguli a ndi wakiko kusili wa sibhakaso analyoliso masika wa mamaki Mukwino. Inguli a ndi kapa be mama bemoti wa masengi kabu iki no gutaga kalunguso miki. Luki limoti, kye amaki akwa ndi Sida, boko basi babanga ndi kalunguso miki yi nino, kye kuponi ibu Sida. Kanisa asaliya ndi Inguli kainisono na maziba na libo lanza kobhulyo ko miki.

Inguli a ndi kogwo magyagya kugebe kamina Mukwino ka a ndi mino kainisono abhe kiko na nzayi yanza.

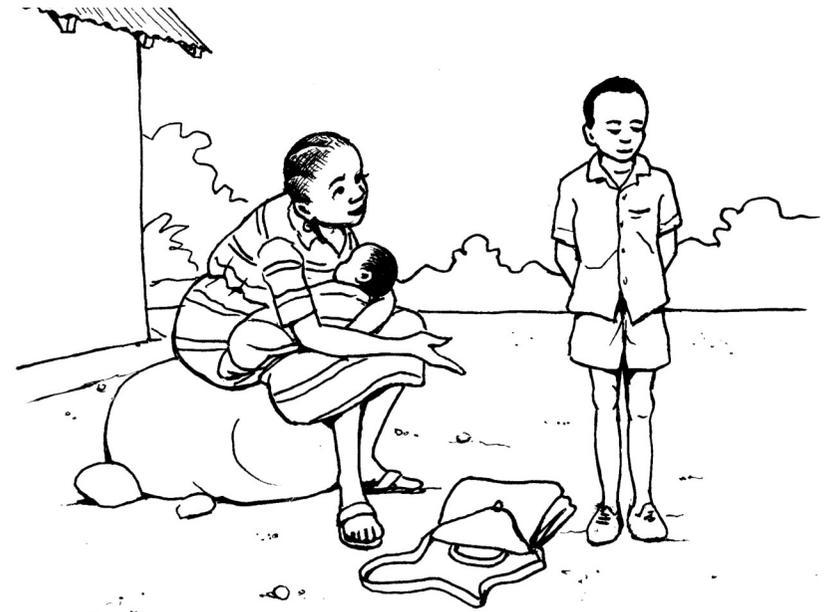

Niyo badwe ndi ka lipitala, manganga ubikya be miki a binza. Luki limoti, bakwanana mbeyi bata kabandilya kumbuso wa batimba kambwa kakpima batatu ba Sida.

Upa goni mutuu kuga ka bomiki balaku bi na nibo boko bi ka lidhalidha kabu. Ubikya be: «Beyo momino bokwino yo, balaku bikatu kodhogoku kamabobo na buyi ikani makpamaka dhidhidhi be kye basyi na ibunu. Makisonitoga! Kye makiprunda makwanana kava bamama, kaatagba batatu ba Sida, ikani bokolobu bayagogo nibayo ipaga kopisi yisyenene.»

Bɛsɔbi bumoti, Inguli ibɛ na Bapabasi baga ndi kakpimisiso miki nzɛyi ka lipitalɛ. Ko pisi, Bapabasi amanya ndi Inguli mɛlɛkɛ bemoti ninɔ a ndi wakamaga kakpɔlɔ wa sɔkɔ. Abikya bɛ: «Mɛmina mɛlɛkɛ ninɔ epi bi angiga. Nakayina abhe akwanana tɛ kabinika buti ba ɔbili kusu.»

Odokudi kumaki Inguli ninɔ miki yi odhoku kabikya bɛ: «Ye ya, nasatɛ gɔni imi kalasi mudɔngɔni beyɔ ibunu na Bapabasi masa ndi minɔ.»

Inguli abikya bɛ: «Kɛkɛ beyɔ alɛkɛ! Widufulo nɔ wama mbeyi kalasi kye wakama, iwe kɛwa nɔ wabhinika buti kusu. Kumbuso kakɛ, Bapabasi kɛwa nɔ akwanana kaiga ka kalasi. Luki limoti kpɔ kpɔ kpɔ : Wakikpundonitɔgɛ kakɔ limbidha na bawanza bi nibɔ bapaga kakpakyana na boko nganga ka kalasi. Wakagya beyɔ, boko bi nibɔ bakwananatɛ kaɛpa Sida, ikani bokolobu bayagɔgɔ nibayɔ ipaga kopisi yisye na muko.» Odokudi akɛlya ndi ya dhaki silika bɛ idufulo tɛ kagya ligubho lanza ka kalasi. Akɛlya gɔni ndi silika bɛ kikigɛ kakpakyana na boko binzenge-nzenge.

Lisye limoti, abhaki Inguli nino miki yi odhoku ndi wa ka masengi wa kaamina, niyo osilo abikya be: «Kabyenene na yigya kasu, beyo obhonu okwi mino yi, iki tiko, iki ndabu, akawa makami.»

Wa aka wa Inguli akugwa na abikya be : «Eeze bhabha! Tikoku kawa ibusu yani!»

Abhaki yi nino abikya be :«Nikikigu imi kaamama kobhulyo kunu! Amundi kawa asi ibunu aka!» Osikoni masye makede aka, nodhoku kaingyilo ndabu niyi. Wanu, mambeyi mino kepa malili mi nimo monyu bi ko tiko.

Niyo abhabu yi nino aga, bhiti yi niyo aka yo Kabunginayi amuuso ya dhaki beyo ka Inguli be: «Ye ya, akayibikya be takawa ibusu aka katakya wanu?»

Inguli asikisyo be: «Kali, bhabha obiky be tiki mbeyi bata wanu kongbingo makede, luki limoti tiko kawa kagbananaga malili mo tiko lugo tapá goni iyi.»

Kabunginayi akugwa be: «Kunzi oo, atisikanilya sepiye kawa bubwani? Okwononi be tikisilyi pisi niyo tabhinika mino obili kusu.»